

RÜŞDÎ'NİN ŞERH-İ DİBÂCE-İ GÜLİSTAN'INDA XVI. YÜZYIL TÜRKÇESİNİN SÖZ VARLIĞI*

Şükrü BAŞTÜRK**

ÖZET

Edebî metinleri anlama, açıklama, tanııtma ve değeriendirme amacıyla yapılan çalışmaların tarihi eskilere uzanmaktadır. Metin şerhi, edebî metinleri açıklama ve böylece metnin anlaşılmasını kolaylaştırma çabaları, Divan edebiyatı döneminden günümüze kadar gelmiştir. Günümüzde ise metin şerhi geçmişin tanıtılması ve değeriendirilmesi, geçmişle bugün arasında bağlantı kurulması açısından daha da önem kazanmış bulunmaktadır.

Bu makalede şerh, dibace, Sadi'nin *Gülüstan*'ı ve *Gülüstan Dibacesi* şerhleri hakkında bilgi verilip Rüşdî ve *Şerh-i Dibâce-i Gülüstan*'ı tanıtılmış, ayrıca *Dibace*'deki XVI. yüzyıl Türkçesine ait günümüz yazı diline ulaşan ve ulaşmayan Türkçe kelimeler verilerek Türkçenin söz varlığına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şerh, Dibace, Gülüstan, Rüşdî, XVI. Yüzyıl Söz Varlığı.

VOCABULARY OF XVI. CENTURY TURKISH IN “ŞERH-İ DİBÂCE-İ GULİSTAN” BY RUSDÎ

ABSTRACT

The history of the studies on understanding, describing, introducing and analysing the literary text goes back to old times. Explanation of texts, the efforts of describing literary text and through facilitating in understanding the text can be extended from the period of Divan literature to nowadays. Today explanation of texts gains a lot of attention from the aspects of not only

* Bu çalışma Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında hazırlanmış olan *Rüşdî'nin Şerh-i Dibâce-i Gülüstan (İnceleme-Metin)* adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Dr., Uludağ Üniversitesi Türkçe Eğitimi. basturk@uludag.edu.tr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/6 Fall 2009

introducing and evaluating the past but also establishing a link between the past and the present.

In the article, appropriate information about explanation, preamble and also “*Gülîstan*” by Sadi and “*Gülîstan Dibace*” are given and besides Rüşdî and his “*Şerh-i Dibâce-i Gülîstan*” are introduced. Furthermore by giving Turkish words that belonged to Turkish Language of the XVI. Century in *Dibace* and could reach or not reach to the present time, it was aimed to provide contribution to the vocabulary existence of Turkish Language.

Key Words: Explanation, Preamble, Gülîstan, Rüşdî, XVI. Century Vocabulary.

Bilindiği gibi insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en etkili araç, dildir. Dil, bu fonksiyonunu yüzyıllardan beri tabîi seyri içerisinde kendi bünyesinde meydana gelmiş olan kurullarla gerçekleştirir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki dile sadece topluluklar arasında anlaşmayı sağlayan bir araç gözüyle bakılmamalıdır. Aynı zamanda dil, geçmişle gelecek arasındaki köprü vazifesi gören bir kültür taşıyıcısıdır. Dil, geçmişteki kültürel varlıkların günümüze aktarılmasını sağlarken toplumun ihtiyaçlarına göre kendini sürekli yenilemiş ve değişmiştir. Bu süreç içinde kullanılan kelimeler yerini ya başka bir kelimeye bırakmış ya da kullanımdan düşmüştür.

Geçmişteki kültürel varlıkların unutulmaması gerektiği herkes tarafından kabul edilmektedir. Ancak klasik metinlerde, metnin kaleme alındığı döneme ait birtakım alışkanlıkların, birikimin, toplumun sosyal yapısını belirleyen töre, gelenek ve göreneklerin zamanla anlaşılmasında güçlükler doğmuştur. Klasik metinlerin bu zorluklarının aşılabilmesi için de dönemin diliyle aktarılma zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Batı dünyasında dil açısından klasik metinlerin yeni nesillere aktarılması, anlaşılması güç olan bazı ibarelerin açıklanması ihtiyacı Aristoteles zamanında ortaya çıkmış, başta Homeros olmak üzere eski metinleri açıklama çabası Filolojinin doğmasına sebep olmuştur.¹ Filolojinin amacı, okunup anlaşılmasında güçlük çekilen metinlerin insanların anlayacakları şekilde açıklamak, onları canlı tutabilmek için

¹ Süheyla Bayrav, **Filolojinin Oluşumu**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayinevi, İstanbul 1975, s. 1.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

de gereken çabayı göstermektedir.² İslam etkisindeki edebiyatta önceleri tefsir kelimesiyle karşılanan bu çalışmaların Batı'da Filoloji adı altında geliştiği görülür. *Kur'an*'ın ve Hadisler'in doğru ve detaylı anlaşılacak istenmesi nedeniyle, onların açıklanması yoluna gidilmiştir.³ Tefsir, önceleri metnin ve kelimenin açıklaması anlamında kullanılırken daha sonraki dönemlerde *Kur'an-ı Kerim*'in tamamının veya birkaç sure ya da ayetinin açıklanması yerine kullanılmış, bunların dışında şerh kelimesi ile ifade edilmiştir.

Nitekim Rüşdî de "zaymerân" kelimesini eserinde şöyle şerh etmektedir: "*bey börki didikleri kırmızı çiçektür ki tâc-ı hürûs da dirler ve sultanî feslegenle ve büstân efrûzla ve emîr-i 'âşîkânla daħî tefsîr olunmuş*"⁴ diyerek tefsiri, şerh yerine kullanmıştır.

ŞERH

Kendi içine kapanmış bir edebiyat olan Divan edebiyatında⁵ şerh "açmak, açıklamak, genişletmek, izah etmek, bu yol ile yazılan kitap"⁶, "bir kitabın ibaresini yine o lisanı veya bir lisan-ı âherde tafsil ve izah ederek müşkilatını açma, bir kitabın ibaresini kelime kelime açıp izah ederek yazılan kitap"⁷ anlamlarına gelmektedir.

İlk dönem Arap edebiyatında yazılan edebî metinler zamanla anlam genişliğini kaybetmeye başlamıştır. Daha sonra, derlenen bu metinlerde anlaşılma güçlüğü görülmüştür.⁸ Bunun üzerine bu eserlerdeki güçlükleri bilenler henüz hayattayken onların bilgileri ışığında bunlar giderilip gerekli açıklamalara girişilmiştir. Böylece Arap şerh edebiyatı geleneği Hicri III. ve IV. yüzyılda yetişen Sükkerî ve Sa'lebî gibi şârihler tarafından geliştirilmiştir.⁹

² Mertol Tulum, "Filolojik Çalışma ve Eski Metinlerin Neşri Üzerine Görüş ve Tenkitler", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* (Faruk K. Timurtaş Armağanı), S. 27, Aralık 1983, s. 4.

³ Necla Pekolcay, Emine Sevim, *Yunus Emre Şerhleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 39.

⁴ Rüşdî, *Şerh-i Dîbace-i Gülîstan*, BYEBEK, Orhan 1170, v. 59a-10.

⁵ Müjgân Cunbur, *Ali Hihad Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1991, s. 39.

⁶ De Carra Vaux, "Şerh", *İslam Ansiklopedisi*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, c. XI, Eskişehir 1997, s. 429.

⁷ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, s. 773. Metin şerhi için bak. Ali Hihad Tarlan, *Fuzulî Divanı Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005. Mehmet Çavuşoğlu, *Necâti Bey Divânı'nın Tahlili*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2001.

⁸ Nazif M. Hoca, *Sûdî Hayatı Eserleri ve İki Risalesi'nin Metni*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1980, s. 9.

⁹ Necla Pekolcay, Emine Sevim, *Yunus Emre Şerhleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 41.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

İran edebiyatında ise şerhlerin tasavvufi eserler çerçevesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Tasavvufi eserler sonraki asırlarda çeşitli mutasavvıf ve edipler tarafından geniş bir tabakanın anlayacağı tarzda izah edilmiş ve halka mal edilmiştir.

Türk edebiyatında ise şerh örnekleri daha çok dini ve tasavvufi alanlarda ağırlık kazansa da çeşitlilik göstermektedir. Klasik edebiyat döneminde dini ilimlerle ilgili yapılan şerhler genellikle Arapça yazılmakla birlikte Türkçe şerhler de yazılmıştır. Tasavvuf alanında ise Fars edebiyatının daha etkili olduğu görülmektedir. Tasavvufi mahiyetteki birçok Farsça esere Türk şârihler tarafından şerhler yazılmıştır. Edebiyatımızda birçok konuda örneği bulunan şerhlerin bugüne kadarki çalışmalarda tasnifinin genellikle geleneksel şerh ve modern şerh şeklinde yapıldığı görülmektedir. Ancak bu sınıflamayla kimlerin ve hangi eserlerin kastedildiği anlaşılamamaktadır. Bu klasik tasnifin yetersiz olduğunu belirten Atabey Kılıç, şerhlerin tasnif edilmesinin gerekliliğini ortaya koyarak bir tasnif denemesi yapmıştır. Bu tasnif denemesinde "şerh metoduna göre, şerh edilen eserin manzum ya da mensur oluşuna göre, şerh edilen eserin diline göre ve şerh edilen eserin muhtevasına göre" birkaç bakımdan şerhlerin tasnif edilebileceği belirtilmektedir.¹⁰ Şerhlerin bu şekilde ayrıntılı bir biçimde tasnif edilmesi, bu eserlerin daha iyi anlaşılmasına ve incelenmesine yardımcı olacaktır. Konumuz olan *Şerh-i Dibâce-i Gülîstan* metni de buna göre edebî eserler grubuna girmektedir.

Edebî metni yani estetik değeri olan yazılı edebiyat ürününü anlama, açıklama, tanıma ve değerlendirme amacıyla yapılan çalışmaların geçmişinin eskilere gittiği bilinmektedir. Eskilerin "şerh-i mütûn" yani metin şerhi dedikleri edebî metinleri açıklama ve böylece metnin anlaşılmasını kolaylaştırma çalışmaları, Divan edebiyatının kendi döneminden başlayarak, günümüze kadar gelmiştir.¹¹ Günümüzdeyse geçmişin tanıtılması, dolayısıyla yaşatılması, geçmişle günümüz arasında bağlantı kurulması açısından büyük önem kazanmıştır.

DİBACE

Dibace kelimesinin anlamı hakkında çeşitli görüşler vardır. Genel olarak bu kelimenin etimolojisinin Farsçaya dayandığı kabul

¹⁰ Geniş bilgi için bkz. Atabey Kılıç, **Klasik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler**, Turkish Studies Publication, Ankara 2007, s. 416-421.

¹¹ Mine Mengi, "Mazmun Üzerine Düşünceler", **Dergâh**, C. VIII, S. 93, s. 8-10

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

edilmektedir.¹² Kelime Farsçada "sevgilinin yüzü" anlamında "dibah" şeklinde kullanılırken Arapçaya Arami Dili vasıtasıyla geçtiği ve "dibac" veya "deybac" şeklinde kullanıldığı ileri sürülmektedir. Dibace, dallı çiçekli bir çeşit kumaş anlamında kullanılmıştır. Kelimenin Hz. Peygamber devrinde de kullanıldığı düşünülürse kelimenin Arapçadaki kullanımının çok eski dönemlerde başladığı görülür.¹³ Bir başka görüşe göre "diba" kelimesinden -CA küçültme ekiyle yapılmış bir kelimedir.¹⁴ Bunların dışında "dibace" kelimesinin, İran şahlarının giydikleri çok süslü üstlük ve kitabın nakışlarla süslenmiş yüzü, ilk sayfaları anlamında da kullanıldığını görüyoruz.

Dibaceyle birlikte "hutbe", "mukaddime", "takdim", "ifade-i mahsusa", "meram", "ifade-i meram", "medhal", "ön söz", "birkaç söz", "sunuş", "başlangıç" gibi kelimelerin de eski metinlerden bugüne dek kullanıldığı görülmektedir.¹⁵

GÜLİSTAN ve GÜLİSTAN DİBÂCESİ ŞERHLERİ

Mevlâna Celâleddin-i Rumi'nin çağdaşı olan Sadi, *Gülîstan* ve *Bostan* adlı hakimane eserleriyle, bilhassa Türk edebiyatı üzerinde tesirli olmuştur. Şeyh Sadi'nin şuurlu bir insanlık anlayışı, bir halk sevgisi vardır. Bir medeni cesaret seviyesi almış görüşlerini şair, zamanının hükümdarlarına da söylemiştir.¹⁶

Gülîstan "makame" tarzında yazılmış¹⁷ yer yer manzumelerle süslenmiş, naat ve sebep-i telifi içeren bir dibaceden sonra sekiz bableden meydana gelmiştir. Her bab muntazaman sıralanmış, birbirleri ile olan irtibatları göz önünde bulundurulmuştur.¹⁸ I. bab padişahların siretinden, II. bab dervişlerin ahlakından, III. bab kanaatin faziletlerinden, IV. bab sükût etmenin faydalarından, V. bab aşk ve yiğitlikten VI. bab zaafılık ve pirlikten, VII. bab terbiyenin tesirinden, VIII. bab sohbet edeplerinden bahsetmektedir. Eser 656/1258'de Salgurlu hanedanından Ebu Bekir

¹² Tahir Uzgör, **Türkçe Divan Dibaceleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1990, s. 3.

¹³ C. H. Becker, "Dibâc", **İslam Ansiklopedisi**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Eskişehir 1997, C. III, s. 579.

¹⁴ Tahir Uzgör, **Türkçe Divan Dibaceleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1990, s. 3.

¹⁵ Tahir Uzgör, "Türkçe Divan Dibacelerine Dair", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Ağustos 1990, S. 67, s. 24.

¹⁶ Nihad Sami Banarlı, "Sa'di", **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. I, Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2001, C.I, s. 133.

¹⁷ Cemal Kurnaz, **Türküden Gazele Halk ve Divan Şiirinin Müsterekleri Üzerine Bir Deneme**, Akçağ yayınları, Ankara 1997, s. 512.

¹⁸ Tahsin Yazıcı, "Sadi", **İslam Ansiklopedisi**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Eskişehir 1997, C. X, s. 38.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

bin Sa'd bin Zengî adına telif edilmiştir. Üslup bakımından mükemmel olan *Gülîstan* Sa'dî'nin en tanınmış eseridir. Eser yüzyıllar boyu değerinden hiçbir şey kaybetmeyerek yüzlerce kez çoğaltılmış ve basılmıştır. Rüşdî de eserinde nazmen *Gülîstan*'ı ve bölümlerini şöyle tanıtmaktadır.

*Ne gülîstân ki bûtân-ı behîşt
Hâr ü hâşâki hep 'abîr-sirişt*

*Heşt bâbı aña sekiz dirler
Kaşâş-ı feyz bahşi kevşerler*

*Perdelerde nikâtı muzmerdür
Reşk havrâ-yı nâz-perverdür*

*Nâzm ile neşrler ki rengîndür
Yer yer ebyât ile besâtîndür*

*Dilkeş eş'ârîdur bülend eşcar
Luţf-ı mâ'nâsı tahtehâl'-enhâr¹⁹*

Sa'dî'nin zengin hayat tecrübesini, fikir yüklü olayları yaşadığı dönemin toplumsal ilişkilerini, gerçeğe yakın beynelminel bir üslupla canlandırışı *Gülîstan*'a büyük bir değer verilmesine, şerh edilmesine ve çeşitli dillere çevrilmesine sebep olmuştur.²⁰ *Gülîstan*'daki Arapça ve Farsça kelimelerin karşılıklarını veren sözlükler dahi yazılmıştır.²¹ Türk edebiyatında birçok şahsiyet de Sa'dî'nin tesirinde kalmıştır.²²

Gülîstan'da Farsça ve Arapça şiirler yanında ayet ve hadislere de yer verilmiştir. Batı ve Doğu dillerinin birçoğuna defalarca çevrilmiş, şerh edilmiştir. Aynı zamanda medreselerde ders kitabı olarak da okutulmuştur.²³ İran dilindeki sade ve olgun dille tefekkür edebiyatının ölümsüz örnekleri, *Gülîstan* ve *Bostan* çok beğenilerek şerh edilmiş, nazireler yazılmıştır. Aynı zamanda taklit ve benzerleri yazılmaya çalışılmıştır. Muinüddin-i Cüveynî'nin *Nigaristan*'ı, Câmî'nin *Baharistan*'ı, Sâ'îlî'nin *Ravzatü'l- Ahbâb*'ı bunlardan bazılarıdır.²⁴

¹⁹ Rüşdî, *Şerh-i Dibâce-i Gülîstan*, BYEBEK, Orhan 1170, v. 1b.

²⁰ Aziz Çalışlar, *Türk ve Dünya Edebiyatçıları*, Remzi Kitabevi, C. IV, İstanbul 1993, s. 75.

²¹ Fehmi Edhem Karatay, *Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1961.

²² Tunca Kortantamer, *Eski Türk Edebiyatında Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara 1993, s. 195.

²³ Nihad Sami Banarlı, "Sa'dî", *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2001, s. 134.

²⁴ Tahsin Yazıcı, "Gülîstan", *İslam Ansiklopedisi*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Eskişehir 1997, C. X, s. 39.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

Klasik Türk edebiyatı çerçevesinde İslami ilimlerin çeşitli dallarına ait eserlerin yanı sıra ahlaka ve adaba ait eserlerin sade bir dille Türkçeye tercüme edildiği bilinmektedir.²⁵ Arapça ve Farsçadan tercüme edilmiş eserler, Türk edebiyatında ehemmiyetli bir mevkiye sahiptir ve kabarık bir yeküne ulaşır. Bununla beraber, Osmanlı edebiyatının bugüne kadar ihmal edilmiş bir çok meseleleri gibi, bu cihette de esaslı bir incelemeye tabi tutulmamıştır.²⁶

Gülîstan, küçük hikayelerle insanlığın erdemlerini, içerisinde geniş anlamlar barındıran anahtar kelimelerle anlatılmaktaydı. Eserin Farsça olması telif amacına ulaşmasını da etkilemekteydi. Bununla birlikte Farsça bilmeyen insanlar ondan istifade edememekteydi. Bu zorlukları ortadan kaldırmak için de şerhleri yapılmıştır. *Gülîstan*, ilk kez Türkçeye 793/1391'de Seyf-i Serayî tarafından çevrilmiştir.²⁷ Kıpçak Türkçesi ile yapılan bu tercümenin tek nüshası Leiden Üniversitesi Kütüphanesi 1553 numarada kayıtlıdır. *Gülîstan*, Çağatay Türkçesine İsbicabî tarafından da 800/1397 tarihinde çevrilmiştir.²⁸ Bunların dışında Mahmud bin Kadî-i Manyas, Şahidî İbrahim Dede, Şem'î Şem'ullah (Prizrenli), Sudî-i Bosnevî, Aysî Mehmed Tîrî Efendi, Mehmet Zâîfî Efendi, Hevâî el-Bursavî, Şeyhülislam Hocazade Es'ad Efendi,²⁹ Sait bin İlyas Fasih³⁰, Hasan Rıza Efendi, Babadağî İbrahim Efendi, Ahmed Saib İzzet (İstanbul 1291), Mehmed Said (Mulistan, İstanbul 1291/1874), Şevket Beyzâde Safvet (A. Bilgin ve M. Çiçekler eserle ilgili olarak: "Şehülislam Es'ad Efendi'nin tercümesinin ikmal ve tashih edilmiştir." demektedirler.), Osman Faik (*Güzide-i Gülîstan*, İstanbul 1307), Câfer Tayyar (*Rehber-i Gülîstan*, İstanbul 1308), Niğdeli Hakkı Eroğlu (*Gül Suyu*, Niğde 1944, haz. Azmi Bilgin - Mustafa Çiçek), Kilisli Rıfat Bilge (7. Baskı İstanbul 1958), Hikmet İlaydın (İstanbul 1946-1974), Yakub Necefzade (İstanbul 1965) tarafından tercüme ve şerhleri yapılmıştır.³¹ Sudî-i Bosnevî'nin basma nüshasında bu şârihlerin dışında Sururî, Kâfî ve İbn Seyyid Ali'nin *Gülîstan* şerhlerine atıfta bulunmaktadır.

²⁵ Geniş bilgi için bak. Kadir Atlansoy, *Sabayî Sırât-ı Müstakim*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa 1987.

²⁶ Abdülkadir Karahan, "Tercüme Edebiyatından Nümuneler Üzerinde Çalışmalar Camî'nin Arba'in'i ve Türkçe Tercümeleleri", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 4, S. 4, İstanbul 1952, s. 345-352.

²⁷ Serhan Alkan, "XII-XV. Asırlarda Divan Nesrine Genel Bir Bakış", *Yedi İklim*, S. 51, Haziran 1994, s. 57.

²⁸ Tahsin Yazıcı, "Gülîstan", *İslam Ansiklopedisi*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Eskişehir 1997, C. X, s. 39.

²⁹ Bir nüshası BYEBEK, Haraççı 988'de kayıtlıdır.

³⁰ Kudret Altun, *Venedik Marciana Kütüphanesindeki Türkçe Yazma Eserler*, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü 9. Milli Türkoloji Kongresi Bildirisi, İstanbul 1997.

³¹ Muhammed Emin Riyahi, *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı*, Çev. Mehmet Kanar, İnsan Yayınları, İstanbul 1995, s. 224.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

Buradaki İbn Seyyid Ali, Rüşdî'nin *Şerh-i Dibâce-i Gülîstan*'ında atıfta bulunulan Yakub olduğu, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan*'da Gülîstan şerh eden şârihler arasında yer alan, Mevlâna Yakub bin Seyyid Ali (ö.931/1525) olduğu anlaşılmaktadır. Şerh 902/1496'da Arapça olarak telif edilmiştir.³²

Rüşdî de eserinde Gülîstan ve Dibâcesinin şerhini yapan şârihleri şöyle nazmetmiştir.

*Çâr erkânî söz sarâyınıñ
Berzm-i fûrsûñ şumû'-ı pür lem'î*

*A'nî Ya'kûb ve 's-Surûrî
Ba'dehu el-Lâmi'î ve 'ş-Sem'î*³³

Bu şerhler içinde en çok istinsah edilmiş veya baskısı yapılmış olanlar Sudî ve Şem'î'nin *Gülîstan* şerhleridir.³⁴ Türk edebiyatında *Gülîstan* kadar olmasa da *Gülîstan Dibacesi*'ne de şerhler yazılmıştır. Tespitlerimize göre edebiyatımızda yedi tane *Şerh-i Dibâce-i Gülîstan* telif edilmiştir.

Hevâî Mustafa Bursavî: Manisa Kitap Saray İl Halk Kütüphanesindeki eser Genel Kitaplık 2622 numarada kayıtlıdır. *Dibace*'nin Türkçe şerhinden ibarettir. Eser 991/1581'de talikle yazılmış ve 57 varaktır.

Kânî: *Şerh-i Dibace-i Gülîstan* adıyla tespit ettiğimiz nüsha, Türk Dil Kurumu 251 numarada kayıtlıdır.

Lâmi'î: II. Bayezid'e 9 Recep 910/1504'te sunulmuştur. Çeşitli isimlerle kütüphanelerde nüshaları bulunmaktadır.

Muhammed bin İbrahim Telli: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi 12450 numaralı Türkçe Bölümünde, *Şerh-i Dibace-i Gülîstan* adıyla kayıtlıdır.

Pir Hamdî: BYEBEK Milli 1970 numarada *Hutbe-i Şerh-i Dibace-i Gülîstan* adıyla kayıtlıdır. Unik nüshadır.

Safvet: *Şerh-i Cedîd Dibace-i Gülîstan* olarak isimlendirilen eserin tespit edebildiğimiz tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Serez 2559 numarada kayıtlıdır. Eserin giriş kısmında Seyyidizâde, Surûrî, Şem'î, Kânî, Sûdî ve Lâmi'î'ye atıfta bulunulmakta ve Lâmi'î'nin şerhinin ayrı bir yere sahip olduğu vurgulanmaktadır. Eserin telifiyle ilgili olarak 1200/1786 senesi verilmektedir.

³² Sudî, *Şerh-i Gülîstan*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1249; İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan*, BYEBEK, Genel 122, s. 151.

³³ Rüşdî, *Şerh-i Dibace-i Gülîstan*, BYEBEK, Orhan 1170, v. 1b.

³⁴ Sudî, *Şerh-i Gülîstan*, Ali Bey Matbaası, İstanbul 1293.

Rüşdî: Çalışmamıza kaynaklık eden bu eser, *Şerh-i Dibace-i Gülîstan* adıyla BYEBEK, Orhan 1170 numarada ve Haraçcıoğlu 990 numarada kayıtlıdır.

RÜŞDÎ VE ŞERH-İ DİBACE-İ GÜLİSTAN'I

Şerh-i Dibace-i Gülîstan'ın şârihinin mahlasının Rüşdî olduğu *Dibace*'deki şu beyitlerden anlaşılmaktadır.

*Bağbân-ı za'if-i Rüşdîyi hem
Eyleye zikr-i hayr ile mezkûr³⁵*

*Mürdeyken itdi ol hayy bu arzı Rüşdî yâ hayy
Meşy itdi ğurbete deyy olup meşiyetullah³⁶*

*Mihrüñle bugün irse yeridir göge Rüşdî
Gözden birağupdur anı gerdün çü lâlê³⁷*

Bu üç mahlas beyti dışında eserde Rüşdî ile ilgili bir bilgi yoktur. Bunun yanı sıra yaptığımız araştırmalar sonucunda *Şerh-i Dibace-i Gülîstan* adlı eseri olan bir Rüşdî'ye de rastlayamadık. Ancak Rüşdî eserini yazarken döneminde yaşamış olan bazı şerhlerin şârihlerine atıfta bulunmaktadır. Bu şârihler Seyyid Ali Yakub, Surûrî, Şem'î, Lâmi'î olup hepsi de XVI. yüzyılda yaşamışlardır. Bir de eserinde yer vermediği ünlü Gülîstan şârihi Südfî'yi (öl. 970/1562) görmediğini düşünüyoruz. Bu verilerden hareketle Südfî'den önce ama XVI. yüzyılda yaşamış olan diğer dört şârihten de sonra yaşadığını düşünmekteyiz. Bu görüşümüzü destekleyen en önemli kanıt da eserin sonundaki (993/1585) tarihli temme kayıdır.

*Vallâhu Te'âlâ a'lem bi's-şavâb ve bi tevfiķih temme'l-kitâb
hâzâ mâ zehere min cüneyneti'l-cinân ke zehri bûstâni'l-cinân şerhan li
dibâceti Kitâb-ı Gülîstân evasiht'r-rebî'î'l-evvel mine'l-erbi'â'iz-
zemâniyye ve min şehri rebî'î'l-evvel evvelü'l-erbi'a'îş-şâniye li
seneti şelâşün ve tis'îne ve tis'a mi'e min hicre'l- meb'ûş ilâ külli'l-
fî'e hâmiden kerîm Allahümmağfîrli hezli ve ceddî ve haţâ'î ve 'amdî
ve küllü zâlike 'indî cegfîrli ve li vâlideyye ve li'l-mü'minîn bi fażlike
ve cüdike yâ erhame'r-Râhimîn.³⁸*

Bu verilerden hareketle Rüşdî'nin XVI. yüzyılın sonu ile XVII. yüzyılın başında yaşamış bir dibace şârihi olduğunu söyleyebiliriz.

³⁵ Rüşdî, *Şerh-i Dibace-i Gülîstan*, BYEBEK, Orhan 1170, v. 3a-9.

³⁶ *age*, v. 54b-10.

³⁷ *age*, v. 87a-7.

³⁸ *age*, v. 85b-6.

Gülîstan Dibacesi münacaat, naat, sebab-i telif ve Atabek Ebu Bekir hakkında bir methiyeden oluşmaktadır. *Gülîstan*'ın giriş bölümü olarak görülen bu başlangıç, ayet ve hadislerle de süslenmiştir.

Türk edebiyatında *Gülîstan* kadar *Dibacesi* de bir ün kazanmış ve *Gülîstan* şerhleri kadar *Dibacesine* de çok sayıda şerh yazılmıştır. İncelemiş olduğumuz eserin de BYEBEK Haraççioğlu 990 ve Orhan 1170 numarada kayıtlı iki nüshası vardır. Orhan 1170 numaradaki nüsha, ebrulu karton kapaklıdır. Cildin sırtı vişne çürüğü renginde deriyle kaplıdır. Eser 1a-87b arasında olup 150x105 mm ebatlarında ve her sayfa 17 satırdır. Eserde duraklar ve üstü çizilen önemli ibareler kırmızı renklidir. Metin siyah mürekkeple ve cetvelsiz olarak talik yazı ile yazılmıştır.

Haraççioğlu 990 numaradaki nüsha ise soğuk gömme şemseli, şirazesi sağlam, koyu kahve renkte deri ciltlidir. Eser 1b-131b arasında olup 190x134 mm ebatlarında ve her sayfa 13 satırdır. Orhan nüshasında olduğu gibi duraklar ve üstü çizilen önemli ibareler kırmızı renklidir. Metin siyah mürekkeple ve cetvelsiz olarak talik yazı ile yazılmıştır. Her iki nüshada da istinsah tarihine ve müstensih adına rastlanmamıştır.

Afyon Gedik Ahmet Paşa Kütüphanesi 17755 numarada Mevlana Rüşdî Karahisarî adına kayıtlı ve Mahmut Binali Karahisarî tarafından istinsah edilmiş bir nüsha daha bulunmaktadır. Şârihin adında Rüşdî geçtiği için bu nüsha da tarafımızdan incelenmiş, ancak eserin Rüşdî'nin değil Lami'nin *Şerh-i Dibâce-i Gülîstan*'ı olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada edisyon kritiğini yaptığımız nüshalar, BYEBEK Orhan 1170 numarada ve Haraççioğlu 990 numarada kayıtlı olan nüshalardır. İki nüsha farklı biçimde başlamaktadır. Haraççioğlu 990 numaradaki nüshanın baş kısmında aşağıda yer verdiğimiz mukaddime yer alırken Orhan 1170 numaradaki nüshada mukaddime eksiktir.

"*Bismillahirrahmānirrahīm verd-i gülîstān hidāyet-şemīm sipās-ı nā-ma‘dūd ol vācibū'l-vücūd u vāhibu'l-ḥayr ve'l-cūd ḥazretine lā'ıḳ ü ḥaḳīkdür ki fezā-yı ‘adem nā’im-i ḳudretinle gülîstān-ı dilistān u şahrā-yı ḳadem şemā’im-i ḥikmet ile büstān-ı düstān olmuşdur*

Li-mü’ellifihî:

*Gülsitān itdi dehri şun‘undan
Yāsemen rüz u leyl sünbüldür*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

*Zerd-gün hürdelerle pervînin
Çarh-ı nüh-tüy anda bir güldür*

*Mihrlle meh sifâl-i gerdünda
Şan müzehheb iki karanfüldür*

*Neşr vuşlât-ı vâşılât-ı şalât-ı vedüd u dürüd-ı vürüd-ı
tahiyyât ü dürüd memdüh-ı hazret-i ma'būd Ahmed ü Muḥammed ü
Maḥmud ḥıdmetine şâyeste vü ḥalikdür ki envâr-ı cemâlinle dibâce-i
gülistân münkeşif ü meşrûḥ ve izhâr-ı kemâlınden büstân-ı cihâna pür
feyz ü fütûḥ olmışdur*

Li-mü 'ellifihî:

*Ḳuds-i büstân sarâyına o hüma
Bir hümayün faşih bülbüldür*

*Gülsitân-ı cenâbına cennât
Bir güzel heşt dâne sünbüldür*

*Dâğ-ı aşkıyla gönce-i feminüñ
Sâ'id-i şâhver degül güldür*

*Velehü eyzan: Ve 'alâ âlihî ve 'itratihî me'a eşhâbihî ve
iḥvetihî siyyemâ çâr yâr-ı muḥtârı şer' ü dîn gülistânına güldür biri
Bübekr-i yâr-ı gâr-ı resül biri Fârûḳ-ı zü te'âdüldür daḥı 'Osman pür ü
ḥayâ 'Ali şâhib-i Zülfekâr ü Düldür'dür"³⁹*

Orhan 1170 numaradaki nüshada yer almayan bu mukaddimede; *Gülistan*, Sadi, Hz. Peygamber ve ashabından Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali övülmüştür. Bu kısım dışında iki nüsha arasında çok büyük farklılıklar görülmemektedir.

Minnet kelimesiyle iki nüshada da *Dibacé*'nin şerhine başlanmıştır. *Dibacé*'de kelimeler bazen tek tek şerh edilirken bazen de cümle halinde şerh edilmiş, kelimelerin yerine göre Arapça, Farsça ve Türkçe karşılıkları verilmiştir. Aynı anlama gelen başka kelimeler varsa onlar da verilip yapı ve ses özelliklerine de değinilmiştir. Eserde bazı kelimelerin anlamı verilirken çeşitli sözlüklerden de faydalanılmıştır. Okunuşu problemlili olan kelimelerde kıraat imamlarının görüşlerinden de faydalanılmıştır. Rüşdî "Li-mü 'ellifihî" diyerek şerhi yapılan kelimeleri bazen şiirlerinin içinde kullanır. Eserde yeri geldikçe de anlama uygun olarak ayet ve hadisler yer almaktadır.

³⁹ Rüşdî, *Şerh-i Dibace-i Gülistan*, BYEBEK, Haraççioğlu 990, v. 1b.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

DİBACE'DEKİ XVI. YÜZYIL TÜRKÇE SÖZ VARLIĞI

Edebî metinler incelenirken dikkat edilmesi gereken husulardan biri de kelimelerin sözlük anlamlarının yanında metindeki anlamlarıdır. Şerhlerdeki kelimelerin genellikle tek tek şerh edilmesiyle, bazı kelimelerin sözlük anlamlarının yanında farklı bir anlamda da kullanılabildiği görülmektedir. Nitekim *Dibace*'de "Türk" kelimesi "*Kıpçak halkına derler ak yüzlü ve kara kaşlı ve gözlülerdir*" şeklinde şerh edilerek kelime Kıpçak Türkleri anlamında kullanılmıştır. Ayrıca Tarama Sözlüğünde "sıcak, yakıcı" karşılığı verilen "odlu" kelimesinin de *Dibace*'de günahkar anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Edebî eserlerdeki kelimelerin anlamlarının metin bağlamında tespitinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Çalışmamızın bu kısmında, metin bağlamında *Dibace*'nin XVI. yüzyıldaki söz varlığını ortaya koyabilmek için eserdeki Türkçe kelimeler taranmış ve bu tarama sonucunda tespit edilen kelimelerin Güncel Türkçe Sözlük, Tarama Sözlüğü, Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü ve Divanü Lügat'it-Türk Dizininde yer alıp almadığı araştırılmıştır. Bu araştırma sonucunda *Dibace*'de günümüz yazı diline ulaşmış kelimelerin yanında, günümüz yazı diline ulaşmamış kelimelerin de olduğu görülmüştür. Eserdeki günümüz yazı diline ulaşan ve ulaşmayan bu kelimeler, iki bölüm halinde tertiplenerek BYEBEK Orhan 1170 numaradaki nüshanın varak numarasıyla verilmiştir. Bu kelimelerin hangi sözlüklerde yer aldığı da varak numarasından sonra parantez içinde verilerek Türkçenin söz varlığına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

GÜNÜMÜZ YAZI DİLİNE ULAŞAN KELİMELER

Çalışmamızın bu bölümünde Güncel Türkçe Sözlük'te yer alan ancak günümüz yazı dilinde sıkça kullanılmayan Türkçe kelimeler yer almaktadır.

- arkaç:** Kuytu, siper yer 23b-1 (GTS, TTAS, TS)
aşal-<aşıl-: Yapışmak, asılmak 61a-2 (GTS, TTAS, DLT)
bezek: Süs ziyet; süslü elbise 27a-3 (GTS, TTAS, TS, DLT)
bizcileyin: Bizim gibi 6b-12 (GTS, TS)
çap-: Koşmak, koşturmak 75b-14 (GTS, TTAS, TS, DLT)
ellik: Eldiven 14a-15 (GTS, TTAS, TS)
erlik: Erkeklik; mertlik, yiğitlik 79a-14 (GTS, TTAS, TS, DLT)
eyit-: Söylemek, demek 5a-16 (GTS, TTAS)
gökçek: Güzel, sevimli, hoş 24a-9 (GTS, TTAS, TS)
gümeç: Bal peteği 15b-7 (GTS, TTAS)
ırak: Uzak 69a-10 (GTS, TTAS, TS)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

- kaçmaklık:** Kaçma durumu 54a-4 (GTS)
kağı: Birine kızmak, darılmak 68b-7 (GTS, TTAS, TS, DLT)
karındaş: Kardeş 50a-13 (GTS, TS, DLT)
ol: O 41b-16 (GTS, TS, DLT)
özge: Başka 7a-8 (GTS, TTAS, TS)
şı: Kırmak, bozmak 52b-1 (GTS, TTAS, TS, DLT)
sırça: Mavi boncuk, cam, billür 56b-6 (GTS, TTAS, TS)
tin-: Konuşmak 84b-9 (GTS, TS)
Türk: Kelime dibacede, Kıpçak halkına derler ak yüzlü ve kara kaşlı ve gözlülerdir şeklinde geçmektedir. 40b-5 (GTS, TS, DLT)
yu-: Yıkamak 41b-1 (GTS, TTAS, TS)
yumul-: Kapanmak, büzülmek 48b-6 (GTS, TTAS, TS, DLT)

GÜNÜMÜZ YAZI DİLİNE ULAŞMAYAN KELİMELER

Çalışmamızın bu bölümünde, Tarama Sözlüğü, Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü ve Divanü Lügat'it-Türk Dizininde yer alan ancak günümüz yazı diline ulaşmayan Türkçe kelimeler yer almaktadır.

- ancılayın:** Onun gibi, o kadar, öyle 6b-1 (TTAS, TS)
anda: Orada 28b-16 (TTAS, TS, DLT)
anlarcılayın: Onlar gibi 64a-13 (TS)
añlayıcı: Anlayan, idrak eden 61b-13
arķuru: Aykırı, yanlamasına, ters 23a-15 (TTAS, TS)
beg: Bey 59a-10 (TTAS, DLT)
bile: Birlikte, beraber 69a-11 (TTAS, TS)
birle: İle, beraber 22b-8 (TS, DLT)
buncılayın: Bunun gibi, böyle 20a-5 (TS)
çetük otı: Kedinin çok sevdiği, kokusu sümbüle benzer bir ot 59a-6 (TS)
çi: Çiy, bitkilerin üzerindeki küçük su damlaları 55b-6 (TS, DLT)
dükeli: Hep, cümle, bütün, herkes 11a-10 (TS)
dürüş-: Çalışmak 80b-13 (TTAS, TS)
düşmiş: İhtiyar; halsiz, zayıf 76a-9
egilicilik: Eğilme işi, kulluk etme? 25a-7
eymen-: Korkmak; utanmak, sıkılmak 23b-2 (TTAS, TS, DLT)
eyü: İyi 35a-13 (TS)
getürici: Getirici, getiren 16b-7
kaçan: Ne zaman, ne vakit 11a-14 (TTAS, TS, DLT)
ķanda: Nerede 12b-16 (TTAS, TS, DLT)
ķankı: Kangı, hangi 15b-8 (TS)
kendöz: Kendisi 14a-14 (TS)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

- kendözüñ:** Kendin, kendi özün 14a-14 (TS)
kiçirek: Küçücük, küçükçe 80b-12 (TS)
ko-: Koyuvermek, bırakmak 48b-1 (TTAS, TS)
küy-: Beklemek, sabretmek 72a-1 (TTAS, TS)
odlu: Sıcak, yakıcı, günahkar?, cehennemlik? 44b-16 (TS)
öñdin: Önce, ilk önce 79a-4 (TTAS, TS)
saru: Sarı 74b-3 (TTAS, TS)
sencileyin: Senin gibi 23b-1 (TTAS, TS)
sifinci: Hazmı kolay, yarayıcı 57a-8 (TTAS, TS)
şol: Şu, o 38a-9 (TTAS, TS)
şuncılayın: Şunun gibi 41b-9 (TS)
tağuk<tağıgu: Tavuk, oniki hayvanlı Türk takviminin onuncu yılı 24b-10 (ET)
tarayıcı 'avrat: Gelin süsleyen kadın 70b-3
taayan-: Dayanmak 80b-8 (TTAS, DLT)
Teñri: Tanrı, ilah 39b-6 (DLT)
tizçek: Çabucak, derhal, hemen 60b-8 (TS)
ulurağ: Daha büyük, en büyük 34a-9 (TS)
ur-: Vurmak 17b-13 (TTAS, TS, DLT)
utanıcı: Utanan kişi 26b-1
uvağ: Ufak, küçük 56b-11 (TTAS, TS)
ürkülük: Tehlike, kendisinden korkulan şey, fitne, karışıklık 42a-1 (TS)
yatlu: Kötü, fena, şom 73a-15 (TTAS, TS)
yayağ: Yaya, yayan, piyade 45a-9 (TTAS, TS)
yengi: Yeni 70b-11 (TTAS)
yig: Üst, üstün, daha iyi, iyi 50a-8 (TTAS, DLT)
yigrek: Çok iyi 69a-5 (TTAS)
yil: Yel, rüzgar 13a-5 (TTAS, TS)
yohsa: Yoksa 10b-8 (TTAS, TS)
yücerek: Daha yüce, çok yüce 23a-6 (TS)

SONUÇ

Türk edebiyatında, dini konuları kaynağından öğrenme arzusunun yanında Arapça ve Farsça bazı ibarelerin anlaşılmasındaki güçlükler, şerh geleneğinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Şerh alanında günümüze kadar yapılan çalışmalar ise sınırlıdır. Bakir bir alan olarak kabul ettiğimiz şerhler, Türk Dilinin tarihi gelişimini, gramer yapısını ve söz varlığını takip edebileceğimiz kaynaklardan biridir. Bu çalışmamızda *Dibace*'deki günümüz yazı diline ulaşan ve

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

ulaşmayan kelimeler tespit edilerek Türkçenin söz varlığına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

BYEBEK: Bursa Yazma ve Eski Harfli Basma Eserler Kütüphanesi

DLT: Divanü Lügati't-Türk Dizini

ET: Eski Türkçe

GTS: Güncel Türkçe Sözlük

TS: Tarama Sözlüğü

TTAS: Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü

ALKAN, Serhan, "XII-XV. Asırlarda Divan Nesrine Genel Bir Bakış", **Yedi İklim**, Haziran 1994.

ALTUN, Kudret, **Venedik Marciana Kütüphanesindeki Türkçe Yazma Eserler**, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü 9. Milli Türkoloji Kongresi Bildirisi, İstanbul 1997.

ATLANSOY, Kadir, **Sabayî Sırât-ı Müstakim**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1987.

BANARLI, Nihad Sami, "Sa'di", **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. I, Mili Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2001.

BAYRAV, Süheyla, **Filolojinin Oluşumu**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınevi, İstanbul 1975.

BECKER, C. H., "Dibac", **İslam Ansiklopedisi**, Eskişehir 1997.

CUNBUR, Müjgân, **Ali Hihad Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1991.

ÇALIŞLAR, Aziz, **Türk ve Dünya Edebiyatçıları**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, **Necâti Bey Divânı'nın Tahlili**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2001.

Feridüddin-i Attar, **Mantık al-Tayr I-II**, (Çev. Abdülbaki Gölpınarlı), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1990-1991.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

-
- HOCA, Nazif M., **Sûdî Hayatı Eserleri ve İki Risalesi'nin Metni**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1980.
- İsmail Belîğ, **Güldeste-i Riyâz-ı İrfan**, BYEBEK, Genel 122.
- KARAHAN, Abdülkadir, "Tercüme Edebiyatından Nümuneler Üzerinde Çalışmalar Camî'nin Arba'in'i ve Türkçe Tercümelere", **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, İstanbul 1952.
- KARATAY, Fehmi Edhem, **Türkçe Yazmalar Kataloğu**, İstanbul 1961.
- KILIÇ, Atabey, **Klâsik Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler**, Turkish Studies Publication, Ankara 2007.
- KORTANTAMER, Tunca, **Eski Türk Edebiyatında Makaleler**, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.
- KURNAZ, Cemal, **Türküden Gazele Halk ve Divan Şiirinin Müsterekleri Üzerine Bir Deneme**, Akçağ yayınları, Ankara 1997.
- PEKOLCAY, Necla SEVİM Emine, **Yunus Emre Şerhleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.
- RİYAHÎ, Muhammed Emin, **Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı**, Çev. Mehmet Kanar, İnsan Yayınları İstanbul 1995.
- Rüşdî, **Şerh-i Dibâce-i Gülîstan**, BYEBEK, Haraççioğlu 990.
- Rüşdî, **Şerh-i Dibâce-i Gülîstan**, BYEBEK, Orhan 1170.
- Sudî, **Şerh-i Gülîstan**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1249.
- Şemseddin Sami, **Kamus-ı Türkî**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.
- TARLAN, Ali Hihad, **Fuzulî Divanı Şerhi**, Akçağ Yayınları, Ankara 1985.
- TULUM, Mertol, "Filolojik çalışma ve Eski metinlerin Neşri Üzerine Görüş ve Tenkitler", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Aralık 1983.
- UZGÖR, Tahir, **Türkçe Divan Dibaceleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1990.
- UZGÖR, Tahir, "Türkçe Divan Dibacelerine Dair", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Ağustos 1990.
- VAUX, De Carra, "Şerh", **İslam Ansiklopedisi**, Eskişehir 1997.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*

YAZICI, Tahsin, "Gülistan", **İslam Ansiklopedisi**, Eskişehir 1997.

YAZICI, Tahsin, "Sadi", **İslam Ansiklopedisi**, Eskişehir 1997.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/6 Fall 2009*